

Калмаматов Бакалбай Айтиевичтин «Башталгыч билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун илимий-методикалык негиздери» темасындагы 13.00.08- кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы (башталгыч кесиптик билим берүү) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына карата Кыргыз билим берүү академиясынын, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.16.526 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын

БҮТҮМҮ

Эксперттик комиссиянын курамында: педагогика илимдеринин доктору, профессор Болджурова Ишенгүл Садыковна, педагогика илимдеринин доктору, профессор Раимкулова Ажарбүбү Супуровна, педагогика илимдеринин доктору, доцент Маткеримов Нурсапар Оролбекович. Изденүүчү Калмаматов Бакалбай Айтиевич тарабынан сунушталган 13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча «Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун илимий-методикалык негиздери» деген темадагы кандидаттык диссертациясы менен таанышып чыгып төмөндөгүдөй бүтүмгө келди:

1. Калмаматов Бакалбай Айтиевичтин «Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун илимий-методикалык негиздери» деген темадагы диссертациялык иши КББАнын, И.Арабаев атындагы КМУнун жана С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин докторлук (кандидаттык) диссертацияларды коргоо укугу берилген Д 13.16.526 диссертациялык кеңешинин профилине туура келет.

Диссертациялык иштин **максаты:** Эмгек рыногунун шартында башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуу методикасын иштеп чыгуу жана анын эффективдүүлүгүн педагогикалык сынакта текшерүү.

Коюлган максатты ишке ашыруу үчүн диссертацияда төмөндөгүдөй **милдеттер** каралган:

1. Модулдук окутуунун теориясын жана практикасын болочок жумушчу адистерди эмгек рыногундагы атаандаштыкка жөндөмдүү болууга даярдоо көз карашынан талдоо.

2. Модулдук окутуу системасында болочок жумушчу адистердин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн калыптандырууда тажрыйба аркылуу окутуу моделинин мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө.

3. Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуу моделин түзүү, педагогикалык шарттарын аныктоо жана технологиясын иштеп чыгуу.

4. Аталган моделдин, педагогикалык шарттардын жана окутуу технологиясынын эффективдүүлүгүн педагогикалык сынакта текшерүү жана жыйынтыгын жалпылоо.

Изилдөө объекти: Башталгыч кесиптик билим берүү процесси

Изилдөө методдору: изилдөө темасы боюнча психологиялык, философиялык жана илимий-методикалык адабияттардын теориялык анализи; педагогикалык тест; анкета алуу жана анын жыйынтыктарын талдоо; педагогикалык эксперимент жүргүзүү.

Демек, диссертациялык иш 13.00.08-кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча изилдөөлөргө коюлуучу критерийлерге жана талаптарга жооп берет.

2. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Башталгыч кесиптик билим берүүдө жаңы технологиялык, инновациялык шарттарда сапаттуу иштөөгө, алардын кызматтарына муктаж болгон адамдардын суроо-талаптарын канааттандырууга даяр кадрларды даярдоо проблемасын чечүү учурда өтө актуалдуу жана суроо-талап күчтүү социалдык маселелердин бири болуп эсептелет. Бул тармактагы абал жаңы кесиптик билим берүү стандарттарын иштеп чыгуу жана практикага киргизүү татаалдыктары менен оорлоп келет. Анткени, дүйнөлүк жаңы технологиялар кызмат көрсөтүү тармагына жумушчу кадрларды даярдоо процессин жана калктын жашоосун камсыздоочу бул адистиктерге болгон муктаждыкты артта калтырып жатат. Бул шартта башталгыч кесиптик билим берүүдө окуучуларды заманбап окуу методикалык комплекстер менен камсыздоо, окутуунун жаңы формаларын, алардын ичинде модулдук системаны, тажрыйба аркылуу окутуу моделин киргизүү актуалдуу маселелерге айланат. Бул өнүктөн алганда изденүүчү Калмаматов Бакалбай Айтиевичтин “Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун илимий-методикалык негиздери” деп аталган диссертациялык изилдөөсү өтө актуалдуу жана өз убактысында аткарылган эмгек деген корутунду чыгарууга болот.

3. Алынган натыйжалардын илимий жаңылыктары жана теориялык маанилүүлүгү:

Башталгыч кесиптик билим берүүдө модулдук окутуу түшүнүгүнүн мазмуну изилдөө проблемасын чечүү көз карашынан такталып, өзгөртүлүп, толукталып тажрыйба аркылуу модулдук окутуу деп кайра формулировкаланып, жаңы аныктама берилди; эмгек рыногунун талаптарына ылайык кесиптик-техникалык билим берүүдө тажрыйба

аркылуу модулдук окутуу методикалык модели иштелип чыгып, ал теориялык жактан негизделди; башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун эффективдүүлүгүн жогорулатуучу, ар бир жумушчу кесиптин мүнөзүнө жана табиятына жараша педагогикалык шарттар такталды; башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун эффективдүүлүгүн баалоо критерийлери иштелип чыкты; эмгек рыногунда суроо-талапка ээ болгон ар бир кесип боюнча окуу-методикалык комплекстер иштелип чыгып, аларды практикага киргизүү боюнча практикалык сунуштар белгиленди.

4. Коргоого изилдөөнүн төмөндөгүдөй жоболору сунушталды:

1. Башталгыч кесиптик билим берүү системасында болочок жумушчу кадрларды даярдоо теориялык жана практикалык даярдыктын, тактап айтканда, кесиптик билимдин, билгичтиктин жана көндүмдүн биримдигин камсыздоого багытталган жаңы мамилени талап кылат. Тажрыйба аркылуу модулдук окутуу моделин пайдалануу салттык системанын төмөндөгү карама-каршылыктарын жоюуга мүмкүнчүлүк берет: акыркы жыйынтыктын күтүлгөн натыйжа менен дал келбестиги; окуу убактысынын эффективдүү пайдаланылбагандыгы жана негизсиз сарпталышы; окутуунун практикалык ориентацияланышынын жетишсиздиги; жаш адистин эмгек рыногундагы атаандаштыкка жөндөмсүздүгү.

2. Жумушчу кесиптер боюнча окутуунун мазмунун эмгек базарында заманбап адистердин кесиптик ишмердүүлүктөрүндөгү өзгөчөлүктөрдү эске алуу менен аныктап, аны өздөштүрүүдө өз ара байланышкан, тажрыйба аркылуу окутуу моделине негизделген методикалык ыкмалардын, күтүлүүчү жыйынтыктар камтылган модулдардын системасы түрүндө берүү керек. Бул окуучуларда келечектеги кесибине карата олуттуу мамилени калыптандырууга, заманбап адистер ээ болуучу кесиптик маанилүү компетенцияларды өнүктүрүүгө жана атаандаштыкка жөндөмдүү болууга көмөк көрсөтөт.

3. Башталгыч кесиптик билим берүү системасында жумушчу кадрларды даярдоодо системдүүлүк, компетенттүүлүк, модулдуулук, ишмердүүлүк жана контекстик мамилелерди методологиялык негиз катары алуу абзел. Мында тажрыйба аркылуу окутууга негизделген модулдук мамилеге өзгөчө көңүл бурулат. Анткени, ал окуучунун индивидуалдуу билим алуу траекториясын камсыздоого шарт түзөт; анын мүмкүнчүлүктөрүн, жөндөмдүүлүктөрүн жана муктаждыктарын эске алууга мүмкүнчүлүк берет; өз алдынча иштин үлүшүн көбөйтүүгө көмөкчү болот; окуу убактысын үнөмдөө сыяктуу бир катар педагогикалык маселелерди чечүүгө мүмкүнчүлүк берет.

4. Кесиптик-техникалык билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуу моделинин эффективдүүлүгүн камсыздоочу педагогикалык шарттардын такталышы: эмгек рыногунда суроо-талапка ээ болгон жумушчу кесиптер боюнча тажрыйба аркылуу окутууга негизделген окуу модулдарын киргизүүдө презентацияларды интерактивдүү доскалар аркылуу өткөрүү, лабораториялык, практикалык жана чыгармачылык иштерде окуучуларга заманбап техникаларды өз алдынча пайдаланууга мүмкүнчүлүк түзүү, окутуунун жыйынтыктарын аныктоодо контролдук-баалоо аппараттарын пайдаланууга мүмкүндүк берүү.

5. Диссертацияда чыгарылган ар бир илимий жыйынтыктын (жобонун) жана изденүүчүнүн корутундусунун негиздүүлүк жана ишенимдүүлүк даражасы.

Жүргүзүлгөн изилдөөлөр төмөндөгүдөй тыянактарды берген:

1-тыянак. Болочок жумушчу адистерди эмгек рыногундагы атаандаштыкка жөндөмдүү болууга даярдоо проблемасына тиешелүү адабияттарды талдоо төмөнкүлөрдү көрсөттү:

- башталгыч кесиптик билим берүүдө адистердин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу мүмкүнчүлүгү буга чейин жеткире изилденбегендиги, теориялык негиздер белгиленбегендиги айкындалды;

- жумушчу кадрларды даярдоо багытындагы илимий изилдөөлөрдүн жыйынтыктары пландык экономиканын талаптарына ылайыкталгандыгы, аларды эмгек рыногунун шартында колдонууга мүмкүн эместиги келип чыкты;

- атаандаштыкка жөндөмдүүлүк проблемасын модулдук окутууда белгилүү бир деңгээлде чечүү мүмкүн экендиги аныкталды;

- академиялык окутууга негизделген модулдук системада атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү калыптандыруу мүмкүн эместиги айкын болду;

- буга чейин тажрыйба аркылуу окутууга негизделген методикалык модель иштелип чыкпагандыгы белгилүү болду.

2-тыянак. Модулдук системаны кесиптик лицейлерде колдонуунун практикалык анализи төмөнкүлөрдү көрсөттү.

Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутууну киргизүүгө окуучулар да, инженердик-педагогикалык кадрлар да даяр экендигине карабай, бул багытта массалык иш жүргүзүлбөй келгендиги белгилүү болду. Бирок, башталгыч кесиптик билим берүү окуу жайларынын модулдук жана тажрыйба аркылуу окутуу технологияларынын мүмкүнчүлүктөрүн өз практикасынан байкап, аны иш жүзүндө сынап көргөн практик мугалимдер жок эмес. Изденүүчү

ошолордун иш тажрыйбаларын иликтеп, жалпылап, анын теориялык моделин иштеп чыкты.

3-тыянак. Болочок жумушчу кадрларда эмгек рыногунда талап кылынган сапаттарды калыптандырууга арналган методикалык модель тактоочу жана изденүүчү эксперименттердин негизинде иштелип чыкты. Методикалык модель «Тажрыйба аркылуу окутуу» (Д. Колб) системасына, модулдук окутуу технологиясына (Ж.У. Байсалов, С.Я. Батышев, П.А. Юцявичене) таянып иштелип чыгып, окуучулардын таанып-билүү жана эң жөнөкөй кесиптик көндүмдөрү эске алынды. Анын негизинде модулдук система тажрыйба аркылуу окутуу моделине негизделип иштелип чыкты. Тактап айтканда, кесип боюнча мазмун көз каранды эмес модулдарга ажыратылып, алардын ар бири тажрыйба аркылуу окутуунун моделине салынды.

4-тыянак. Жумушчу кадрлардын эмгек рыногунда талап кылынган сапаттарын калыптандырууга арналган, тажрыйба аркылуу модулдук окутууга негизделген методикалык модель эффективдүү экендиги теориялык жактан да, эксперименталдык жактан да тастыкталды. Ал эми бул ырастоо изилдөө божомолунун тууралыгын далилдеп турат.

5-тыянак. Жүргүзүлгөн изилдөө аркылуу аталган проблема толугу менен чечилди деп эсептөөдөн алыспыз. Кийинки изилдөөлөрдө инженердик-педагогикалык кадрларды даярдоо жана кайра даярдоо проблемалары каралса, фундаменталдуу методикалар, дидактикалык материалдар, методикалык колдонмолор, компьютердик программалар жаралса жакшы болот.

6. Алынган жыйынтыктардын практикалык баалуулугу:

Изилдөөнүн жыйынтыктары башталгыч кесиптик билим берүүнүн жана окутуунун методикасын өркүнөтүүдө, педагогикалык квалификацияны жогорулатуу курстарын жаңылоого, окутууда ар бир окуучунун өз алдынча билим алуусун активдештирүүгө, кесиптик лицейлерде «Тигүүчү», «Электрогаз ширетүүчү», «Электр ширетүүчү», «Гипсокартон конструкциялары боюнча устат», «Чачтарач», «Жыгач-эмерек өндүрүшүнүн устаты», «Мейманкана тейлөөчү», «Тракторчу», «Ашпозчу», «Ашпозчу-кондитер», «Навайчы-кондитер», «Жеке компьютер оператору», «Слесарь-сантехник», «Курулуш-ремонт иштеринин мастери», «Бычмачы» ж.б. кесиптер боюнча жумушчу адистердин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн калыптандырууга белгилүү даражада салым кошот.

7. Диссертациянын негизги жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланышы (аиробацияланышы)

7. Диссертациянын негизги жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланышы (апробацияланышы)

Диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктары автордун төмөнкү эмгектеринде жарыяланган:

1. **Калмаматов, Б.А.** Эмгек рыногу жана кесиптик-техникалык билим берүү[Текст]/ Б.А. Калмаматов.// ОшМУнун жарчысы, 2013. - №4. – 145-150-бб.

2. **Калмаматов, Б.А.** Эмгек рыногунун принциптери жана алардын кесиптик-техникалык билим берүүдөгү маанилери[Текст]/ Б.А. Калмаматов // ОшМУнун жарчысы, 2014. - №2. – 75-82-бб.

3. **Калмаматов, Б.А.** Эмгек рыногунун эффективдүү иштөө шарттары[Текст] / Б.А. Калмаматов.// И. Раззаков атындагы КМТУнун жарчысы, 2015. - №2(35). – 78-85-бб.

4. **Калмаматов, Б.А.** Кесиптик-техникалык билим берүүдө тажрыйба аркылуу окутуунун эффективдүүлүгү[Текст]/ Б.А. Калмаматов. // И.Арабаев атындагы КМУнун жарчысы, Атайын чыгарылыш, 2015. – 65-72-бб.

5. **Калмаматов, Б.А.** Башталгыч кесиптик билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуу[Текст] /Б.А. Калмаматов, А.А.Акматкулов.// Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана, №9, 2016. – 78-85-б.

6. **Калмаматов, Б.А.** Башталгыч кесиптик билим берүүдө модулдук интерактивдик окутуунун принциптери [Текст] / Б.А. Калмаматов.// Известия Кыргызской академии образования, №2 (38), 2016 –45-53-бб.

7. **Калмаматов, Б.А.** Баштапкы кесиптик билим берүүдө модулдук окутуунун артыкчылыктары[Текст] /Б.А. Калмаматов. // Известия Кыргызской академии образования, №3(39), 2016 – С. 56-63.

8. **Калмаматов, Б.А.** Башталгыч кесиптик билим берүү системасын эмгек рыногунун талаптарына ылайык моделдештирүү [Текст]/ Б.А. Калмаматов, А.А.Акматкулов. // Вестник вузов Кыргызстана. – 2016. - №5. – С. 89-96.

9. **Калмаматов, Б.А.** Эффективность модульного обучения через опыт в подготовке конкурентоспособных рабочих кадров[Текст] /Б.А. Калмаматов// Проблемы педагогики. – 2017. - №3 (26). – С. 66-70.

10. **Калмаматов Б.А.** Практические условия повышения эффективности рынка образовательных услуг в сфере начального профессионального образования [Текст] / Б.А. Калмаматов// Педагогика. – 2017. - №4 (18). – С. 68-74.

8. Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Издөнүүчү Б.А. Калмаматовдун диссертациясынын авторефераты толугу менен диссертациянын мазмунуна дал келет. Авторефераттын резюмелери мамлекеттик, расмий жана англис тилдеринде бирдей жазылган.

9. Жетектөөчү уюмду, расмий оппоненттерди дайындоо жөнүндө сунуштун негиздүүлүгү.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы:

9.1. **Жетектөөчү мекеме** катары М.М.Адышев атындагы Ош технологиялык университетинин Кесиптик окутуунун технологиясы кафедрасын сунуштайт.

9.2. **Биринчи расмий оппонент** катары кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы боюнча адис, педагогика илимдеринин доктору, профессор Раимкулова Ажарбүбү Супуровна сунушталат (13.00.08). Анын негизги эмгектери:

1. Раимкулова, А.С. Формирование профессиональных компетенций будущего учителя по активизации познавательной деятельности школьников [Текст]: / А.С. Раимкулова // монография - 2011. Бишкек: КНУ имени Ж. Баласагына. 162 с.

2. Раимкулова, А.С. Педагогикалык чеберчиликке жүз кадам [Текст]: окуу куралы / А.С. Раимкулова // - 2010. Бишкек, - 80 б.

3. Раимкулова, А.С. Кластеры, тесты и вопросы по курсу: Основы вузовской педагогики [Текст]: учебно-метод. пособие / А.С. Раимкулова.- 2009. Бишкек, - 22 с.

4. Раимкулова, А.С. Социалдаштыруу жана тарбия [Текст]: окуу куралы: Жалпы педагогика / А.С. Раимкулова. - 2010. Бишкек, - 149б. (соавтор.).

5. Раимкулова, А.С. Педагогические основы активизации познавательной деятельности школьников [Текст]: программа спецкурса для вузов / А.С. Раимкулова. - 2011. Бишкек, 17 с.

6. Раимкулова, А.С. Таанып билүү процессин уюштуруу болочок мугалимдин алдыңкы компетенттүүлүгү [Текст]: окуу-методикалык колдоимо / А.С. Раимкулова. - 2011. Бишкек, 18 б.

9.2. **Экинчи расмий оппонент** катары педагогика илимдеринин кандидаты Байтүгөлөва Жанара Абдылдаевна сунушталат (13.00.08). Анын негизги эмгектери:

1. Байтүгөлөва Ж.А. Учебное достижение студентов в контексте компетентного подхода к обучению [Текст] //Сбоник материалов III международный научно-практической конференции «Современное образование: опыт, проблемы, перспективы развития» - М., 2014 С. 57-60.

2. Байтүгөлова Ж.А. О понятии «Учебные достижения студентов» и его связи с другими смежными понятиями [Текст] // Современная высшая школа: инновационный аспект Челябинск, 2015-№3.-С. 8-16.

3. Байтүгөлова Ж.А. Понятие учебные достижения студентов [Текст]// Вестник КГУ им. И. Арабаева 2015-С. 159-163.

Диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиясы сунушталган документтерди карап чыгып, Кыргыз билим берүү академиясына, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетине жана С. Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетине караштуу Д 13.16.526 диссертациялык кеңешине 13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн “**Башталгыч билим берүүдө тажрыйба аркылуу модулдук окутуунун илимий-методикалык негиздери**” деген темадагы диссертациялык ишти кабыл алууну сунуштайт.

Эксперттик комиссиянын төрайымы:

Педагогика илимдеринин доктору, профессор Болджурова И.С.

Комиссиянын мүчөлөрү:

Педагогика илимдеринин доктору, профессор Раимкулова А.С.

Педагогика илимдеринин доктору, доцент Маткеримов Н.О.

Комиссиянын мүчөлөрүнүн колун тастыктайм:

Диссертациялык кеңештин окумуштуу

катчысы, педагогика илимдеринин

кандидаты, доцент

 Байсеркеев А.Э.